

KOLTAI ZOLTÁN

A magyar városok versenyképességének megítélése — vállalati vélemények

„Mindegyik térségben ki kell dolgozni egy versenystratégiát: jövőképet, koncepciót és programokat kell felvázolni és széles körben tudatosítani, ezáltal orientálva az ott élőket, ...lakosokat, vállalkozásokat. Csak széles körben elfogadott jövőképből kiinduló, összehangolt stratégia aktív megvalósításával lehet sikeres egy-egy régió...”¹

Saját kutatásom céljaként tulajdonképpen azt fogalmaztam meg, hogy az érintett társadalmi és gazdasági szereplők véleményének megismerésén keresztül közvetlenül nyerjünk olyan információkat, melyek felhasználhatók a magyarországi települések versenyképességét fokozó területfejlesztési programok kidolgozásához, azok sikeres megvalósításához.

2004. év elején vette kezdetét az a kérdőíves kutatás, mely az alábbi kérdésekre keresett választ:

- Milyen szempontokat részesít előnyben a magyar lakosság és a vállalati szféra lakó- ill. telephelyének megválasztásakor?
- Melyik magyarországi településeket és miért tartják versenyképesnek a magánszemélyek, vállalatvezetők?
- Melyek azok a központi települések, melyeket valódi vonzasközpontoknak tartanak az érintettek?

Vizsgálatom mindvégig törekedett e témakörben született, alapvetően statisztikai adatokon nyugvó kutatásokkal történő összehasonlíthatóság biztosítására. A versenyképesség értelmezése a kutatás során nem korlátozódott a fogalom kizárólag gazdasági megközelítésére, hanem annál tágabban, komplex módon, egyaránt értem alatta a társadalmi és környezeti szempontokat, általában véve az életminőséget.

Ezúton szeretnék újból köszönetet mondani minden nappali és levelező tagozatos hallgatónak, akik az adatgyűjtés aktív részeseiként hozzájárultak a kutatás sikeres elkészítéséhez.

A lekérdezés e fázisa során arra voltunk kíváncsiak, hogy a magyar vállalatok tulajdonosai és vezetői hogyan ítélik meg a hazai települések versenyképességét, mely szempontoknak tulajdonítanak fokozott jelentőséget a telephely kiválasztásakor, mely városokat sorolják napjainkban a gazdasági központok körébe. (A magyarországi városok versenyképességének lakossági megítéléséről a Tudásmentés 2005. novemberi számában található információt az olvasó.)

¹ Lengyel I. (2003), 170. o.

A rétegzett kérdőíves megkeresések (a figyelembe két szempont állt, a vállalati lekérdezés esetében a magyar vállalkozások régiók és vállalati méret szerinti megoszlása) eredményeként ezerhatszáz vállalkozó, vállalatvezető adott választ kérdéseinkre. A véleményem szerint hiánypótló elemzés célja egy olyan értékelés biztosítása, amely a helyi döntéshozók számára hasznos információkat jelenthet saját településük és térségük versenyképességének fokozásához. A kapott eredmények alkalmasak a városok minőségi osztályozására, alapot biztosítva új, piacorientált területpolitikák kidolgozásához. (Azt is mondhatnánk, hogy a statisztikai adatok alapján egyfajta potenciálemzésre nyílik lehetőségünk, amit a kérdőíves megkeresés ún. benyomás-értékeivel vethetünk össze.¹)

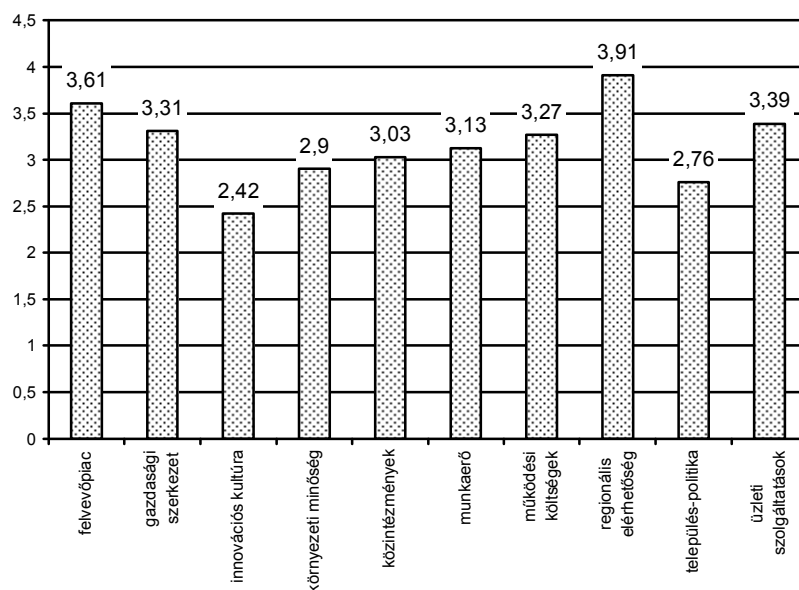
A telephelyi vonzerők értékelése

Az első kérdés keretében arra kerestünk választ, hogy az általunk összegyűjtött telepítési tényezők mennyire fontosak a működés helyszínének kijelölésekor. Az alábbi tíz versenyképességi szempont esetében kértük arra a válaszadókat, hogy értékeljék azokat egy ötfokozatú skálán:

- 1) a település gazdasági szerkezete (pl.: ágazati szerkezet, vállalkozói aktivitás, kapcsolódó iparágak, beszállítói kapcsolatok);
- 2) a település innovációs kultúrája, szellemi tőkepotenciálja (pl.: közép – és felsőfokú oktatási intézmények, kutatóintézetek száma, kutatás-fejlesztési kapacitások);
- 3) regionális elérhetőség, a település földrajzi fekvése (pl.: közlekedési, telekommunikációs infrastruktúra, úthálózat, vasútvonalak, repülőtér, Budapest megközelíthetősége);
- 4) a működéssel kapcsolatos költségek (pl.: munkabérek és azok járulékai, adók, adókedvezmények);
- 5) a helyi önkormányzat aktivitása, településpolitika (pl.: városmarketing, közszolgáltatások);
- 6) a település, mint lakóhely környezeti minősége (pl.: természeti környezet, történelmi hagyományok, kulturális, szabadidős tevékenységek);
- 7) a település közintézményekkel való ellátottsága (pl.: közszolgáltatások, adóhivatal, munkaügyi központ működése);
- 8) a település üzleti szolgáltatásai (pl.: bankhálózat, ipari park, vállalkozásfejlesztési iroda működése, helyi média);
- 9) a munkaerő felkészültsége, a településen élők képzettsége összefüggésben a munkatermelékenységgel (pl.: iskolai végzettség, nyelvismeret, adaptációs hajlandóság, egy foglalkoztatottra jutó GDP);
- 10) a település, mint felvevőpiac (pl.: magas jövedelem és fogyasztói potenciál, vonzáskörzet jelleg, népsűrűség).

¹ Asworth, G. J.-Voogd, H. (1997)

1. ábra: A telephelyet vonzóvá tevő tényezők fontossági sorrendje a magyar vállalatok megkérdezése alapján, 2004-2005

Forrás: kérdőíves felmérés

Ahogy a 1. ábrán is látható, a regionális megoszlás és vállalati méret szerint rétegzett 1000 válaszadó, az első helyre a település regionális elérhetőségét, földrajzi fekvését sorolta (3. szempont), amit a felvevőpiac jelleg (10.) követ. Szintén a magasra értékelt tényezők közé tartozik az üzleti szolgáltatások jelenléte (8.), a település gazdasági szerkezete (1.), a működéssel összefüggő költségek (4.), valamint a munkaerő képzettsége és termelékenység (9.). Valamivel hátrébb került a rangsorban a közintézményi ellátottság (7.), a lakóhelyi adottságok (6.), míg a legalacsonyabb értéket a helyi önkormányzat településpolitikája (5.) és a település innovációs kultúrája, szellemi kapacitásai (2.) kapták.

Az egyéb szempontok sorában a leggyakrabban a vállalat működési helyének a lakóhellyel való egybeesése került megemlítésre, ami jól mutatja, hogy a mikro- és kisvállalkozások esetében, a lakóhely, többnyire egyben a telephelyválasztást is determinálja.

Faktoranalízis segítségével, a kapcsolat szorosság erejét 0,4 felett meghatározva, a tényezők öt faktorba sorolhatók:

- 1) üzleti környezet faktor (közintézmények, üzleti szolgáltatások);
- 2) gazdasági fejlettség faktor (innovációs kultúra, munkaerő felkészültsége, gazdasági szerkezet – beszállítói kapcsolatok);
- 3) szabályozási – támogatási keretek faktor (működési költségek, helyi önkormányzat aktivitása);
- 4) piac faktor (regionális elérhetőség, a település felvevőpiac jellege);
- 5) lakókörnyezet faktor (természeti környezet, kultúra – szabadidő).

Érdekes tendenciák rajzolódnak ki, ha a vállalati méret szerint külön is megvizsgáljuk az egyes szempontok fontossági sorrendjét.

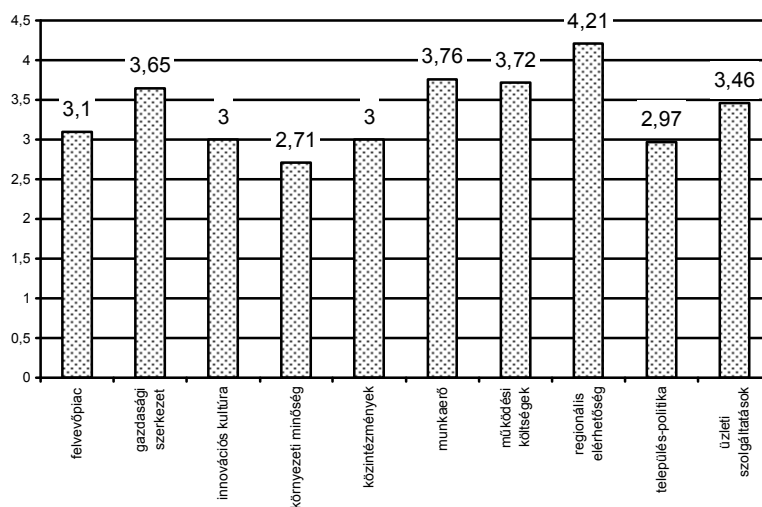
A mikrovállalkozások mintánkban szereplő magas aránya miatt, a legkisebb méretkategóriájú (1-9 fős) vállalatok válaszai teljesen egybeesnek a reprezentatív minta válaszaival, ahogy a kisvállalatok (10-49 fő) esetében sem tapasztalunk számottevő különbséget. (A teljes vizsgálat során a legalacsonyabb értéket egyébként a mikrovállalatok esetében találjuk, az innovációs kultúra mutatója ekkor mindössze 2,36.)

Ezzel szemben a középvállalatok (50-249 fő közötti létszámmal) és főleg a nagyvállalatok (250 fő feletti alkalmazottal) válaszai már lényeges különbségeket mutatnak a rétegzett minta adataihoz képest.

Méretkategóriától függetlenül a legfontosabb telepítési tényező a regionális elérhetőség, földrajzi fekvés (3. szempont) maradt. Mind a négy vállalati mérettípusnál ez került az első helyre, a legmagasabb értéket erre a szempontra a nagyvállalatok adták (4,21).

A középvállalatok esetében nem meglepő módon, fontosságát tekintve a második helyre lépett előre a település gazdasági szerkezete, szintén felértékelődött a munkaerő képzettsége és termelékenysége, ahogy a működési költségek is lényegesebb szemponttá váltak a potenciális helyszínek közötti választásban. Ellenben jóval hátrébb került a település felvevőpiac jellege, az üzleti szolgáltatások, de kevésbé meghatározó ezen a vállalati szinten a település lakóhelyi adottsága is. Változatlanul a legkevésbé fontos telepítési szempont az innovációs kultúra, a város szellemi tőkcapacitása.

2. ábra: A telephelyet vonzóvá tevő tényezők fontossági sorrendje a magyar nagyvállalatok megkérdezése alapján, 2004-2005

Forrás: kérdőíves felmérés

A nagyvállalatok válaszai alapján, a regionális megközelíthetőséget a munkaerő felkészültsége és termelékenysége követi a tényezők sorában (2. ábra). Itt szintén fontosabbak a működési költségek és jelentősen felértékelődik az innováció, szelle-

mi potenciál szerepe is. Jelenleg kizárólag a legnagyobb vállalati kategóriánál tapasztaljuk azt, hogy ennek a tényezőnek csakugyan fontosságot tulajdonítanak a vállalati döntéshozók, amikor a potenciális telephelyek között választanak.

Kevésbé tartják meghatározónak a nagyvállalatok a település felvevőpiac jellegét, ami jól jelzi, hogy nem vagy nem csak a helyi piacra termelnek ezen a szinten. Az üzleti szolgáltatásokat szintén kevésbé tartják lényeges telepítési szempontnak, ahogy az utolsó helyre csúszott vissza a lakóhelyi funkció, jól mutatva, hogy náluk a működési helyszín elsősorban nem lakóhely, hanem sokkal inkább a vállalat telephelye.

Tulajdonképpen azt mondhatjuk, hogy a vállalati mérettel együtt növekszik a település gazdasági szerkezetének, innovációs kultúrájának, működési költségeinek, munkaerőpiaci adottságainak és földrajzi fekvésének jelentősége a telepítési tényezők sorában.

Ezzel ellentétesen, a vállalati méret növekedésével fordított arányban, egyértelműen csökken a település lakóhelyi adottságainak és felvevőpiac jellegének a szerepe, míg az önkormányzati aktivitás, a közintézményi ellátottság és az üzleti szolgáltatások léte tulajdonképpen vállalatmérettől független szempontoknak nevezhetők a telephely kiválasztásában.

Az öt faktor közül, a vállalati méret alapján szignifikáns kapcsolatot csak egy esetben, a gazdasági fejlettség faktornál tudtam kimutatni. Eszerint minél nagyobb méretű a vállalat, annál fontosabb számára az innovációs kultúra, a beszállítói kapcsolatrendszer szerepe. A másik négy faktor esetében nincs szignifikáns eltérés a különböző méretű vállalatok esetében.

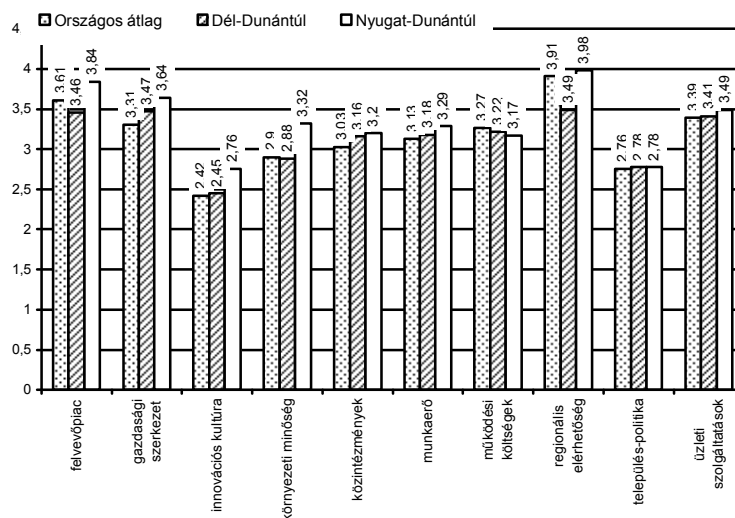
A vállalatok régiók szerinti elhelyezkedését figyelembe véve, szintén ki tudunk mutatni bizonyos, versenyképességi tényezőkkel kapcsolatos összefüggéseket. A gazdasági szerkezet, beszállítói kapcsolatok megléte (1. szempont) és a telephely innovációs kultúrája (2. szempont), a három dunántúli régió vállalataitól kapott magasabb értéket, igaz mindkét esetben a dél-dunántúli adat közülük a legalacsonyabb. A közép-magyarországi értékek ekkor még valamivel elmaradtak az átlagtól.

A regionális elérhetőség szempontjából (3.) azonban már egyértelműen kettéválnak az ország nyugati részének vállalatai, hiszen ez a tényező a Dél-Dunántúlon ugyanúgy átlag alatti értéket kapott, mint Észak-Magyarországon és a Dél-Alföldön. A legmagasabb adat ekkor már a közép-magyarországi vállalatok esetében adódott.

Érdekes információ, hogy az önkormányzatok aktivitása, településpolitikája (5.), valamint a munkaerő képzettsége (9.), az Észak-Alföldön kapta a legkedvezőbb értéket, a lakóhelyi vonzerőt (6.) pedig a Nyugat-Dunántúlon tartják a legtöbbre a vállalatok, míg Közép-Magyarországon a legalacsonyabb ugyanez az adat. Az üzleti szolgáltatások megítélése (8.) és a felvevőpiaci jelleg (10.) szempontjából a három gazdaságilag legfejlettebb régió (Közép-Magyarország, Nyugat- és Közép-Dunántúl) vállalatai adták a magasabb értékeket, melyhez újból az észak-alföldi adatok állnak a legközelebb.

Míg a képzeletbeli összesített rangsor elején a Nyugat- és Közép-Dunántúl vállalatainak értékei szerepelnek, addig beszédes adat, hogy szinte kivétel nélkül mindegyik tényezőt a dél-alföldi válaszadók tartják a legkevésbé fontosnak. (A teljes mintában a legalacsonyabb értéket a dél-alföldi vállalatok adták az innovációs kultúrára (2,21), míg a legmagasabb adat a közép-magyarországi válaszadóké (4,12) a regionális elérhetőség vonatkozásában.)

3. ábra: A vonzerők regionális különbségei
a magyar vállalatok megkérdezése alapján, 2004-2005

Forrás: kérdőíves felmérés

A faktorokra régiók szerint elvégzett szignifikancia vizsgálatok alapján az alábbi megállapításokra jutottam:

- a gazdasági fejlettség faktor a három dunántúli régió vállalatai számára fontosabb, mint az ország többi részén;
- a szabályozási – támogatási keretek faktor kiugróan fontos az Észak-Alföldön, de magas értéket kapott még a Közép-Dunántúl és Észak-Magyarország vállalatainak válaszaiban is;
- a piac faktor a legkedvezőbb értékeket Közép-Magyarországon és a Nyugat-, valamint Közép-Dunántúlon kapta;
- a lakókörnyezet faktor legkevésbé a közép-magyarországi vállalkozók számára fontos;
- az üzleti környezet faktor nem mutat szignifikáns eltéréseket régiók szerint.

Országos és regionális versenyképességi sorrendek, a városok telephelyi vonzerejének megítélése

A következő kérdéssel arra kerestünk választ, hogy a magyar vállalatok mely hazai településeket tartják a leginkább versenyképesnek napjainkban. Mivel Budapest gazdasági értelemben külön versenyképességi kategóriát képvisel a városhálózatban, ezért nem szerepelt a kutatásban.

A magyarországi települések vállalati versenyképességi rangsorát Győr vezeti Székesfehérvár és Sopron előtt, melyeket további megyeszékhelyek, így Debrecen, Pécs és Szeged követnek. Összesen 13 olyan várost jelöltek meg a válaszadók, melyek legalább 5%-os említési gyakoriságot képviselnek (1. táblázat).

Árnyaltabb különbségeket tapasztalunk, amennyiben nem csak az említések száma, hanem az említés sorrendje alapján is megvizsgáljuk a legtöbbször jelölt településeket. (Az ötfokozatú listán 1-5 közötti pontszámot rendeltünk a városokhoz.)

Győr ekkor is külön kategóriát képvisel, ahogy Székesfehérvár és Sopron is. Debrecen szintén valamelyest elkülönül Pécsről és Szegedtől, ahogy egy külön csoportot alkothat Szombathely, Kecskemét, Miskolc és Nyíregyháza. E két utóbbi város értékei mindenképpen közelebb állnak egymáshoz. Veszprém és Zalaegerszeg megítélése közel azonos, Kaposvár kis mértékben leszakadva zárja a vállalatok által leginkább versenyképesnek gondolt települések listáját.

1. táblázat: Magyarországi városok, mint telephelyek sorrendje a magyar vállalatok megkérdezése alapján, 2004-2005

Ssz.	Település	Említések száma	Súlyozott említés
1.	Győr	616	2 606
2.	Székesfehérvár	386	1 455
3.	Sopron	297	1 129
4.	Debrecen	263	885
5.	Pécs	245	733
6.	Szeged	226	671
7.	Szombathely	154	471
8.	Kecskemét	123	361
9.	Miskolc	93	281
10.	Nyíregyháza	83	260
11.	Veszprém	77	211
12.	Zalaegerszeg	72	195
13.	Kaposvár	55	156

Forrás: kérdőíves felmérés

Természetesen ennél a vizsgálatnál is lehetőségünk van a reprezentativitást biztosító szempontok, így a földrajzi elhelyezkedés és a vállalati méret szerinti további elemzésekre. Érdekes, hogy egyetlen olyan régió van, ahol nem Győrt említették a legtöbben, mint legversenyképesebb magyarországi várost. Az Észak-Alföldön Debrecen került a rangsor élére. Sorrendben második Győr, harmadik Nyíregyháza, valamivel hátrébb kerültek a nyugat-magyarországi városok. Az 5%-os említés feletti települések rangsorát az országos listán nem szereplő, régióon belüli városok, így Szolnok, Hajdúszoboszló és Záhony zárja.

A dél-dunántúli vállalatok válaszai alapján közel egyforma Pécs és Kaposvár versenyképességének megítélése, és valamivel hátrébb kerültek a kelet-magyarországi városok a rangsorban.

A Közép-Dunántúlon Székesfehérvár szorosabban követi Győrt a versenyképességi lista élén, szintén előrébb kerültek a saját régió és a szomszédos Nyugat-Dunántúl városai (Szombathely, Veszprém, Tatabánya, Esztergom).

Hasonló változásokat tapasztalunk a Nyugat-Dunántúlon is. Érdekes, hogy Sopront a saját régióján belül már megelőzi Szombathely, de nem sokkal rosszabb Zalaegerszeg megítélése sem. Kecskemét és Miskolc ekkor már nem került a leginkább versenyképes települések listájára. Közép-Magyarországon az országos sorrendhez képest valamivel jobb Pécs és Miskolc relatív megítélése, de megjelent a listán Budaörs is közel 10%-os említési gyakorisággal.

A Dél-Alföldön nagyon hasonlóan ítélik meg Szeged és Kecskemét helyzetét a vállalatok, tulajdonképpen egy csoportot alkotnak ezek a városok Székesfehérvárral.

A versenyképességi listán, valamivel az 5%-os említés feletti értékkel megjelenik a régió harmadik megyeszékhelye, Békéscsaba is.

Érdekes, hogy Észak-Magyarországon Debrecen relatív megítélése nagyobb mértékben javult az országos rangsorhoz képest, mint a régió nagyvárosáé, Miskolc. Miskolc is javított a pozícióján, ahogy a leginkább versenyképes városok listájára került ekkor Eger, Gyöngyös, Hatvan, Szolnok és Esztergom is. Hátrébb került a sorrendben néhány nyugat-magyarországi város, így Székesfehérvár, Szombathely, valamint Pécs.

Külön érdemes figyelmet fordítani a vállalati méret szerinti versenyképességi listákra. A mikrovállalatok esetében még nem tapasztalunk különbségeket, ellenben az ennél nagyobb vállalatok esetében már változik a sorrend, és új résztvevőkkel bővül a legversenyképesebbnek vélt települések köre.

A kisvállalatok (10-49 fő) szerint, a reprezentatív mintához képest valamivel versenyképesebb Pécs és 7% körüli értékkel a listára került Tatabánya, valamint Budaörs is. Ellenben valamivel kedvezőtlenebb Kecskemét relatív pozíciója.

A közepes méretű vállalatok (50-249 fő) válasza alapján kevésbé versenyképes Sopron, Tatabánya már 14%-os gyakorisággal szerepelt a válaszokban, ezzel az előkelő 9. helyre lépett előre. Szintén a listán találjuk újból Budaörsöt.

A nagyvállalatok (250 fő feletti alkalmazotti létszámmal) véleménye szerint Székesfehérvár közelebb került Győrhez, jobb Miskolc és Kaposvár megítélése, Sopron pedig még tovább rontott pozícióján. Tatabánya ekkor is a legversenyképesebbek tagja, igaz újból csak 7% körüli értékkel (2. táblázat).

2. táblázat: Magyarországi városok, mint telephelyek sorrendje a magyar nagyvállalatok megkérdezése alapján, 2004-2005

Ssz.	Település	Említések száma
1.	Győr	65
2.	Székesfehérvár	59
3.	Debrecen	30
4.	Szeged	28
5.	Pécs	24
6.	Sopron	22
7.	Miskolc	17
8.	Szombathely	16
9.	Kecskemét	13
10.	Nyíregyháza	11
11.	Kaposvár	9
12.	Zalaegerszeg	9
13.	Tatabánya	7
14.	Veszprém	7
15.	Szolnok	6

Forrás: kérdőíves felmérés

Véggövetkeztetések

Mindig fontos megtalálni, hogy egy város miben különbözik a hasonló méretű és funkciójú többi várostól. A városversenyben nagyon sok hasonló adottságú város vesz részt, emiatt valamilyen vonatkozásban ki kell tűnni közülük. Amennyiben

elfogadjuk, hogy a területi verseny célja a térségben élők jólétének fokozása a magas foglalkoztatottságon, a megtermelt jövedelem tartós emelkedésén keresztül, azt is kijelenthetjük, hogy versenyben való sikeres helytállás eszköze egy speciális, ugyanakkor rugalmasan módosítható, az önkormányzatok és dinamikus vállalati hálózatok által koordinált gazdaságfejlesztési program, melyet az érintett háztartások, vállalkozások ismernek, és egyben támogatnak is.

Azok az európai városok tudtak sikeressé válni, amelyek képesek voltak saját endogén adottságaikra épülő fejlesztési stratégiát meghatározni és alkalmazni. Ezzel szemben az önálló programalkotásra képtelen települések, ahol a vezető ágazatok versenyképességének romlását nem követte egy diverzifikált fejlesztés, hanem e helyett a vállalatok és politikai szervek a meglévő gazdasági szerkezet fenntartását támogatták, legfeljebb átmenetileg stabilizálhatták helyzetüket, azt is csak többnyire központi támogatások felhasználásából. Az ilyen települések növekedési potenciája és versenyképessége csekély, a nemzetközi területi munkamegosztásba való bekapcsolódásuk meglehetősen esetlegesnek nevezhető.¹

Mivel egy sikeres település gazdaságfejlesztési stratégiája mindig szorosan épít a településen vagy annak környezetében működő vállalatok kompetitív előnyeire, érdemes először azt feltárni, hogy mely iparágak azok, melyek részt vesznek a globális versenyben, majd összegyűjteni azokat a tényezőket, melyekből versenyelőnyek eredeztethetők. Mindezek alapján már megfogalmazható egy ún. alulról szerveződő, decentralizált, endogén forrásokon és tudásbázison alapuló gazdaságfejlesztési stratégia, amely néhány iparág, klaszter specializált versenyelőnyének javításán és az ezekből kiinduló regionális multiplikátorhatás, többi iparágra gyakorolt kedvező hatásán alapul.

Irodalom

- Ashworth, G. J. – Voogd, H. (1997): A város értékesítése, KJK
Horváth Gy. (1998): Európai regionális politika, Dialóg Campus Kiadó
Lengyel I. (2003): Verseny és területi fejlődés: Térségek versenyképessége Magyarországon, JATEPress

¹ Horváth Gy. (1998)